

บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง สภาพการจัดการเรียนการสอนสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมของครูตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ในระดับการศึกษาภาคบังคับ มีวิธีดำเนินการวิจัยดังนี้

3.1 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยแบบผสมผสานระหว่างการวิจัยเชิงคุณภาพ และการวิจัยเชิงปริมาณ ดังนั้น ผู้วิจัยจึงจำแนกกลุ่มตัวอย่างให้สอดคล้องกับรูปแบบการวิจัยดังกล่าว รายละเอียดดังนี้

3.1.1 ประชากรเพื่อการทำวิจัย คือ ครูผู้สอนสังคมศึกษาระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษาตอนต้นในโรงเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน จำนวน 28,566 คน และศึกษานิเทศก์ผู้รับผิดชอบกลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม จำนวน 183 คน

3.1.2 กลุ่มตัวอย่าง ประกอบด้วย

1) กลุ่มตัวอย่างผู้ให้ข้อมูลเชิงคุณภาพ จำนวน 18 คน โดยการเลือกแบบเจาะจง ครูผู้สอนสังคมศึกษา และ ศึกษานิเทศก์ที่ปฏิบัติงานในระดับประถมศึกษาและระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ใน 4 ภูมิภาคเพื่อเป็นผู้ให้ข้อมูลเชิงคุณภาพ จำแนกเป็น

ภูมิภาค	ศึกษานิเทศก์	ครูผู้สอน
ภาคเหนือตอนบน	1	2
ภาคเหนือตอนล่าง	1	2
ภาคตะวันออก	1	2
เชียงใหม่ตอนบน		
ภาคตะวันออก	1	2
เชียงใหม่ตอนล่าง		
ภาคกลาง	1	2
ภาคใต้	1	2
รวม	6	12

2) กลุ่มตัวอย่างสำหรับการวิจัยเชิงปริมาณ เพื่อตอบแบบสอบถาม ประกอบด้วยครูจำนวน 395 คน ซึ่งได้จากตารางคำนวณขนาดกลุ่มตัวอย่างของทาโร ยามาเน ที่ระดับความเชื่อมั่นร้อยละ 95 เนื่องจากประชากรมีขนาดใหญ่ และ ศึกษานิเทศก์ จำนวน 125 คน ซึ่งได้จากตารางคำนวณขนาดกลุ่มตัวอย่างของเครซีและมอร์แกน ที่ระดับความเชื่อมั่นร้อยละ 95 เช่นกัน เนื่องจากประชากรมีขนาดเล็ก

ในการสุ่มเลือกครู และศึกษานิเทศก์ เป็นกลุ่มตัวอย่างเพื่อการวิจัยเชิงปริมาณเพื่อการตอบแบบสอบถามเป็นการสุ่มอย่างเป็นระบบ จำแนกได้ดังต่อไปนี้

- การสุ่มครูผู้สอนสังคมศึกษา ผู้วิจัยได้สุ่มตัวอย่างจากครูจำนวน 28,566 คนทั่วประเทศ จากบัญชีรายชื่อโรงเรียนในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยเลือกสุ่มตามลำดับของโรงเรียนทุก ๆ ตำแหน่งที่ 78 จากบัญชีรายชื่อโรงเรียน ปีการศึกษา 2556 (สำนักนโยบายและแผนการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2556)

- การสุ่มศึกษานิเทศก์ผู้รับผิดชอบกลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ผู้วิจัยได้สุ่มตัวอย่างจากศึกษานิเทศก์ จำนวน 183 คนทั่วประเทศจากบัญชีรายชื่อสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยเลือกสุ่มตามลำดับของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาทุก ๆ ตำแหน่งที่ 2 จากบัญชีรายชื่อสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา ปีการศึกษา 2556 (สำนักนโยบายและแผนการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2556)

3.2 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

3.2.1 เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพ คือ แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (semi-structured interview) โดยผู้วิจัยได้ออกแบบแนวคำถามแบบกึ่งโครงสร้างในการสัมภาษณ์เชิงลึก ซึ่งเป็นการเตรียมแนวคำถามที่มีโครงสร้างไม่เคร่งครัด และสามารถยืดหยุ่นได้มาก เป็นคำถามปลายเปิด ไม่มีการเตรียมคำตอบไว้ล่วงหน้าเพื่อให้เลือกตอบ ซึ่งผู้วิจัยสามารถ “พลิกแพลง” หรือซักถามเพิ่มเติมตามความเหมาะสมกับสถานการณ์ในขณะสัมภาษณ์ได้ ซึ่งถือเป็นลักษณะพิเศษของแนวคำถามเชิงคุณภาพ

แนวคำถาม คือ รายการคำถามเพื่อใช้เป็นแนวทางในการสัมภาษณ์ครูและศึกษานิเทศก์ ในการศึกษาครั้งนี้ได้กำหนดแนวคำถามสำคัญ เช่น ท่านมองลักษณะการจัดการเรียนการสอนสังคมศึกษาในปัจจุบันเป็นอย่างไร มีสภาพการจัดการเรียนการสอนเป็นอย่างไร ผลการดำเนินงานในการจัดการเรียนการสอนสังคมศึกษาของโรงเรียนเป็นอย่างไร ท่านมีความพึงพอใจในการจัดการเรียนการสอนสังคมศึกษาในโรงเรียนเพียงใด ท่านคาดหวังว่าครูควรได้รับความช่วยเหลือทางวิชาการในการจัดการเรียนการสอนสังคมศึกษาโรงเรียนอย่างไร สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาได้ให้ความสำคัญ เป้าหมาย และจุดเน้นของการทำงานเพื่อการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนสังคมศึกษาในโรงเรียนอย่างไร บทบาทของสำนักพิมพ์ในการออกแบบการจัดการเรียนรู้มีอิทธิพลต่อครู มีมากน้อยเพียงใด ความคิดเห็นของครู/ศน. เกี่ยวกับการเรียนการสอนสังคมศึกษาตามหลักสูตร 2551 เช่น ท่านเข้าใจเรื่องหลักสูตรแบบอิงมาตรฐาน อย่างไร ท่านพึงพอใจในหลักสูตรแกนกลาง กลุ่มสาระสังคมศึกษามากน้อยเพียงใด การจัดการเรียนการสอนแบบอิงมาตรฐานเป็นอย่างไร อะไรคือข้อบกพร่องของหลักสูตรแกนกลาง กลุ่มสาระสังคมศึกษา อุปสรรคที่พบของการจัดการเรียนการสอนสังคมศึกษา คืออะไรบ้าง

แนวทางการพัฒนาในการจัดการเรียนการสอนสังคมศึกษาในโรงเรียนควรเป็นอย่างไร เสนอแนะในการปรับปรุงหลักสูตรในระยะต่อไป ควรพิจารณาดำเนินการด้านใดบ้าง การจัดการเรียนการสอนสังคมศึกษาให้ประสบผลสำเร็จ ศึกษานิเทศก์ควรดำเนินการอย่างไรบ้าง สิ่งที่ได้ดีแล้วในอดีต คืออะไร และควรทำอะไรเพิ่มเติม

ฯลฯ

อย่างไรก็ตาม ในสถานการณ์จริงของการสนทนาหรือสัมภาษณ์ ผู้วิจัยสามารถถามเพิ่มเติมเกี่ยวกับประเด็นต่อเนื่องจากคำตอบได้มากขึ้นเรื่อย ๆ เป็นการสนทนาที่มีลักษณะเป็นเกลียว (spiral conversation) เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึกเพื่อเป็นประโยชน์ต่อการศึกษา

3.2.2 เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูลเชิงปริมาณ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสอบถามครูผู้สอนสังคมศึกษา จำนวน 1 ชุด และ แบบสอบถามศึกษานิเทศก์ จำนวน 1 ชุด ซึ่งมีลักษณะคำถามปลายปิดชนิดสำรวจรายการ และมาตรฐานค่า 5 ระดับ และคำถามปลายเปิด

1) ชุดที่ 1 แบบสอบถามครูผู้สอนสังคมศึกษา มีลักษณะคำถามปลายปิดชนิดสำรวจรายการ และมาตรฐานค่า 5 ระดับ และคำถามปลายเปิด โดยแบ่งออกเป็น 5 ตอน ได้แก่

ตอนที่ 1 ข้อมูลผู้ตอบแบบสอบถาม

ตอนที่ 2 สภาพปัจจุบันด้านหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอนสังคมศึกษา ความสอดคล้องระหว่างหลักคิดของหลักสูตร และการจัดการเรียนการสอนสังคมศึกษา

ตอนที่ 3 ความคิดเห็นของครู และศึกษานิเทศก์ เกี่ยวกับการเรียนการสอนสังคมศึกษา ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551

ตอนที่ 4 ปัญหา อุปสรรคและข้อจำกัดในการจัดการเรียนการสอนสังคมศึกษา

ตอนที่ 5 แนวทางการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนสังคมศึกษา ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 และการพัฒนาหลักสูตรในครั้งต่อไป

2) ชุดที่ 2 แบบสอบถามศึกษานิเทศก์ มีลักษณะคำถามปลายปิดชนิดสำรวจรายการ และมาตรฐานค่า 5 ระดับ และคำถามปลายเปิด โดยแบ่งออกเป็น 5 ตอน ได้แก่

ตอนที่ 1 ข้อมูลผู้ตอบแบบสอบถาม

ตอนที่ 2 สภาพปัจจุบันด้านหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอนสังคมศึกษา ความสอดคล้องระหว่างหลักคิดของหลักสูตร และการจัดการเรียนการสอนสังคมศึกษา

ตอนที่ 3 ความคิดเห็นของครู และศึกษานิเทศก์ เกี่ยวกับการเรียนการสอนสังคมศึกษา ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551

ตอนที่ 4 ปัญหา อุปสรรคและข้อจำกัดในการจัดการเรียนการสอนสังคมศึกษา

ตอนที่ 5 แนวทางการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนสังคมศึกษา ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 และการพัฒนาหลักสูตรในครั้งต่อไป

เครื่องมือการวิจัยทุกชนิดที่พัฒนาขึ้นได้ผ่านกระบวนการตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือการวิจัย โดยผู้ทรงคุณวุฒิ ซึ่งเป็นผู้มีวุฒิการศึกษา มีความเชี่ยวชาญและมีประสบการณ์ที่เกี่ยวข้อง เพื่อตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา (content validity) และประเมินว่าข้อคำถามครอบคลุมเนื้อหา เนื้อหาถูกต้อง และตรงกับสิ่งที่ต้องการวัด และการทดลองใช้กับกลุ่มตัวอย่างที่มีลักษณะใกล้เคียงกับประชากร เพื่อหาความเที่ยงหรือความเชื่อมั่น (reliability) ของแบบสอบถาม โดยการหาค่าครอนบาคอัลฟา (Cronbach's alpha) หรือค่าสัมประสิทธิ์ของความเชื่อมั่น (coefficient of reliability) ซึ่งมีสูตรทางคณิตศาสตร์ ซึ่งค่ายิ่งสูงยิ่งดี โดยปกติในการวิจัยทางสังคมศาสตร์ เกณฑ์ยอมรับอยู่ที่ 0.7 ขึ้นไป ทั้งนี้ จากการคำนวณค่าความเชื่อมั่นดังกล่าว พบว่า แบบสอบถามครูผู้สอนสังคมศึกษา มีค่าความเชื่อมั่น เท่ากับ 0.94 และแบบสอบถามศึกษานิเทศก์ มีค่าความเชื่อมั่น เท่ากับ 0.92

3.3 วิธีการศึกษา และการวิเคราะห์ข้อมูล

3.3.1 วิธีการศึกษา และการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ

1. การศึกษา วิเคราะห์ สังเคราะห์เอกสารทางวิชาการ ตำรา วารสาร ตลอดจนวิทยานิพนธ์ ทั้งของไทยและต่างประเทศ เพื่อให้ได้ความรู้และแนวทางดำเนินงานอย่างรอบด้าน ซึ่งจะช่วยให้การวิเคราะห์ข้อมูลมีความสมบูรณ์สูงสุด

2. การสัมภาษณ์เชิงลึก เพื่อให้ได้ข้อมูลเกี่ยวกับแนวคิด และการดำเนินงานเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนสังคมศึกษาในสถานการณ์จริงที่ปฏิบัติกันอยู่ในโรงเรียนทั่วไป

3. การวิเคราะห์ข้อมูล และอภิปรายเพื่อถอดบทเรียน และนำเสนอข้อเสนอแนะเพื่อการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนสังคมศึกษาตามหลักสูตร การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพแบ่งออกเป็น 4 ลักษณะ คือ

1) การรวบรวมข้อมูลประเภทต่าง ๆ ซึ่งเป็นบันทึกจากสนาม ข้อความจากการสัมภาษณ์ การสนทนา

2) การตีความข้อมูล

3) การกำหนดรูปแบบความสัมพันธ์ของข้อมูลประเภทต่างๆ ตามข้อ 1

4) การกำหนดหลักการ (generalization) เพื่อการอ้างอิงต่อสถานการณ์ต่าง ๆ

ทั้งนี้ กระบวนการวิเคราะห์ข้อมูล แบ่งออกเป็น 3 ขั้นตอน คือ การให้รหัสข้อมูล การนำเสนอข้อมูล และการหาข้อสรุป (Scott & Usher, 1999)

1. การให้รหัสข้อมูล (coding) เพื่อเป็นการกลั่นกรองข้อมูลที่ไม่จำเป็นออกไป ให้เหลือเฉพาะส่วนที่เกี่ยวข้องกับประเด็นที่ต้องการศึกษา ซึ่งจะช่วยให้ผู้วิจัยได้มองเห็น ประเด็น หรือสาระสำคัญของข้อมูลชัดเจนขึ้น

2. การนำเสนอข้อมูล (data displaying) เป็นการจัดข้อมูลซึ่งมีจำนวนมากมายให้อยู่เป็นหมวดหมู่ เพื่อนำไปสู่การอภิปรายตามวัตถุประสงค์ของการศึกษา ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยได้จัดข้อมูลในรูปของถ้อยคำ หรือคำบรรยาย

3. การหาข้อสรุป (conclusion drawing) โดยพิจารณาความสม่ำเสมอของสภาพการณ์ที่เกิดขึ้น รูปแบบการอธิบาย การเชื่อมโยงความเป็นเหตุเป็นผลของข้อมูล การตีความ และการสร้างข้อสรุปเชิงอุปนัย ซึ่งจะนำไปสู่ข้อเสนอแนะแนวทางเชิงนโยบายเพื่อการพัฒนาต่อไป

ในทางปฏิบัติ การศึกษาครั้งนี้ได้ประยุกต์การดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลทั้ง 4 ประการให้เหมาะสมตามลักษณะของข้อมูล ผู้วิจัยจะได้จัดกระทำข้อมูลที่ได้รับจากการสัมภาษณ์ด้วยการถอดเทป การตรวจสอบข้อมูล การจัดหมวดหมู่ตามประเด็นแนวคิด หรือลักษณะข้อมูลที่คล้ายกัน ให้รหัสข้อมูล (coding) ต่าง ๆ แล้วจึงตีความอย่างตรงไปตรงมา เพื่อให้เข้าใจสถานการณ์ และแนวความคิดของบุคคลที่ถูกศึกษาอย่างละเอียดรอบคอบ

3.3.2 วิธีการศึกษาและการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ

1) ผู้วิจัยได้ส่งแบบสอบถามทางไปรษณีย์ถึงครูผู้สอนสังคมศึกษาโดยตรงของโรงเรียนที่ได้รับการสุ่มตัวอย่าง โดยได้รับแบบสอบถามคืนครบถ้วนจำนวนไม่มากนัก ซึ่งอาจเนื่องมาจากการกลุ่มตัวอย่างดังกล่าวกระจายไปตามโรงเรียนต่างๆทั่วประเทศรวมทั้งในท้องถิ่นห่างไกล และผู้วิจัยได้ติดตามเพิ่มเติมกระทั่งได้รับแบบสอบถามคืนจากครู จำนวน 100 ฉบับ และได้รับคืนจากศึกษานิเทศก์ ผู้รับผิดชอบกลุ่มสาระสังคมศึกษาของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา จำนวน 50 ฉบับ อย่างไรก็ตาม หลังจากได้วิเคราะห์ข้อมูลเสร็จสิ้นแล้ว ได้มีแบบสอบถามส่งมาเพิ่มเติมอีก แต่จากการตรวจสอบพบว่าเป็นการตอบแบบสอบถามที่ไม่สมบูรณ์นัก

2) นำข้อมูลจากแบบสอบถามที่ได้รับมาวิเคราะห์โดยใช้สถิติ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และนำเสนอในรูปแบบตาราง

3) วิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับความคิดเห็นของครูและศึกษานิเทศก์ โดยการนำคะแนนความคิดเห็นมาหาค่าเฉลี่ยและค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานตามแบบสอบถามแบบมาตราส่วนประมาณค่าของลิเคอร์ท โดยมีเกณฑ์ ดังนี้

ค่าเฉลี่ย	การแปลความหมาย
4.50-5.00	หมายความว่า มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมากที่สุด
3.50-4.49	หมายความว่า มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก
2.50-3.49	หมายความว่า มีความคิดเห็นอยู่ในระดับปานกลาง
1.50-2.49	หมายความว่า มีความคิดเห็นอยู่ในระดับน้อย
1.00-1.49	หมายความว่า มีความคิดเห็นอยู่ในระดับน้อยที่สุด